

LES RENDES REIALS A TARRAGONA. Anys 1286-1289

M.ª MONTSERRAT SANMARTÍ ROSET
Dep. d'Història Medieval i Paleografia

INTRODUCCIÓ

Alfons el Liberal regnà de l'any 1286 a l'any 1291. Durant els quatre primers anys fou batlle general de Catalunya en Romeu Gerart. Aquest batlle ens deixà un llibre de comptes on va especificar totes les rebudes i pagaments que feu mentre va ocupar el càrrec.

El llibre, escrit en català i en clara lletra gòtica catalana, és admirable per la pulcritud i ordre que s'observa en quasi totes les pàgines.

El registre té la signatura següent: Serie-Mestre Racional; Secció-Reial Patrimoni, número 966, Arxiu de la Corona d'Aragó. Està format per quatre quaderns, de paper. Cada quadern correspon un any. El quart quadern, però, a més de comprendre l'últim any té un apèndix de notes de molt diversa classe que serveixen per explicar pagaments, viatges, ordres reials, nomenaments...

Comença el llibre amb una carta reial on el rei nomena batlle general en Romeu Gerart. Estableix les seves obligacions «...vos recipiatis et congreguetis per nobis omnes redditus et proventus et alia iura nostra locorum nostrorum Cathalonia a baiulis seu emptoribus aut tenentibus supradicta seu aliqua.» així com també el sou a cobrar «Nos vero concedimus vobis quod habeatis et recipatis pro salario et labore duo millia solibos barchinonensium quos habeatis et retineatis annuatim de redditibus et aliis supradictis quan diu fueritis in ipso officio et pro salario escriptoris quem tenere vos oportet racione ipsius pficii quingentos solidos...» Acaba la carta de nomenament amb la data «Datum Osche Quinto Kalendas may anno Domini Millesino Ducentesimo octagesimo sexto.»

A partir d'aquí i en el foli següent s'inicia el recompte de tots els batllius de Catalunya. El primer batlliu és el de Girona amb el de Besalú, després els de Barcelona, Tarragona, Montblanc, Muntanya de Prades, Cervera, acabant amb el batlliu de Lleida amb Tortosa i Amposta.

Cal advertir que en aquest registre sols es fa referència als poblats que eren del patrimoni reial.

Cada compte presenta una estructura molt semblant:

- Nom de la població
- Nom del comprador de les rendes
- Valor global de les rendes
- Explicació de la inversió de les rendes
- Suma total de les despeses
- Especificació del saldo, si n'hi ha
- Comenda de la batllia
- Valor total dels esdeveniments
- Inversió dels esdeveniments
- Especificació del saldo, si n'hi ha
- Suma total dels béns positius reials

Al final de cada batlliu es feia un recompte total dels saldos positius.

Aquest esquema s'observa en els quatre anys.

Abans de començar a parlar de les rendes de Tarragona, caldria comentar quines eren aquestes entrades a què es refereix la carta de nomenament de principi del llibre.

Els béns reials que recollia el batlle general provenien bàsicament de dos conceptes diferents: Les rendes i els esdeveniments.

Les rendes constituïen l'ingrés més important. Estaven formades per censos sobre molins, forns, sèquies, carnisseries, mercats, escrivanies, salines... impostos sobre collites i derivats, drets de firma, lluïsmes, censos, delmes, presoners de guerra...

Les rendes se subhastaven anualment. Normalment se seguia el procediment següent: El rei donava ordre de venda a algun alt funcionari (el tresorer reial, el mestre racional o el mateix batlle general). Aquest enviava cartes al centres comarcals més importants convocant els possibles compradors a un dia determinat. Feta la subhasta, el comprador no donava l'import de la venda al venedor sinó que, passat l'any, havia de passar comptes amb el batlle general dels pagaments que el rei o delegats reials havien ordenat fer amb aquests diners. Generalment solien ser superiors els pagaments que el valor de les rendes.

Els esdeveniments consistien en aquelles entrades que el batlle rebia d'una manera directa però esporàdica. Solien ser censos, multes, bans, justícies, calònies, pasturatges, lluïsmes...

Com es veurà, el valor dels esdeveniments solia ser molt reduït i podia variar molt perquè els esdeveniments no estaven formats per entrades fixes.

TARRAGONA

Les rendes de Tarragona es vengueren els quatre anys. Aquest fet no és corrent, ja que la majoria de poblacions foren donades o comanades.

Els comptes de la venda de les rendes es troba en els folis: 18v., 62, 106 i 145v.

LES RENDES

El comprador de les rendes fou en Pere des Camps, que les comprà per en Ponç des Corral: «Les rendes de Tarragona foren venudes l'any damunt dit a.n P. des Camp qui les compra a obs d'en Ponç des Corral, ciutadà de Tarragona...» No hi ha cap altre informació d'en Ponç des Corral ni d'en P. des Camp.

Durant els quatre anys el valor total de les rendes es molt similar:

Primer any	4.200 sous barcelonesos
Segon any	4.200 s.b.
Tercer any	4.500 s.b.
Quart any	4.450 s.b.

que sumen un total de 17.350 sous barcelonesos.

Inversió de les rendes

En què s'invertiren aquestes rendes?

Segons els comptes presentats pel comprador en les següents despeses:

1.er any.-

2.000 s.b. A Arnau de Vilanova per un violari que prenia sobre dites rendes.

1.400 s.b. En Joan de Plegamans per ordre reial.

700 s.b. En Ponç de Montpabó per carta reial.

100 s.b. que es cobrà el comprador per la seva quitació.

30 s.b. En Salvador Osca per carta reial.

20 s.b. En Andreuet, domèstic, perquè es pogués mantenir mentre fos malalt.

10 s. 4 d. A un carnisser de Tarragona per ordre reial.

3 s.b. Per arreglar un forn.

2 s.b. A la crida que cridà les rendes de Tarragona per vendre-les.

Fets tots aquest pagaments, el rei li deixà a deure 25 s. 4 d. que ell es va cobrar de les entrades de la batllia.

2.^{on} any.-

1.821 s.b. Per en Berengueró i Poncet de Montpahó, fills d'en Ponç de Montpahó, veguer de Tarragona. Aquest pagament es feu per ordre del rei i d'en Arnau ça Bastida, tresorer reial.

1.000 s.b. A P. de Montpahó per haver-li comprat cavalls. Ponç de Montpahó tenia assignació sobre les rendes de Tarragona i les del Camp per aquesta raó.

613 s.b. Per la quitació d'en Ponç de Montpahó.

500 s.b. Per la raó de la vegueria de Tarragona. Ho cobrà en Ponç de Montpahó.

155 s.b. A Saura, filla de na Bonjorn, per ordre d'en Romeu Gerart.

2 s.b. A la crida que cridà la venda de les rendes de Tarragona.

Fets tots aquest pagaments ens trobem que el rei quedà devent 51 s. 3 d. que el comprador es cobrà en part dels ingressos de la batllia.

3.er any.-

1.300 s.b. Ponç de Montpahó per deute de dos cavalls.

1.201 s.b. Berengueró de Montpahó; per assignació reial.

456 s.b. Assignació reial a Sendeniol, que la transpassà a P. de Montpahó.

330 s.b. Entregats al batlle per reparar el forn dels jueus.

161 s.b. Ponç de Montpahó per raó de la vegueria.

Fets tots aquest pagaments, ens trobem que queden 1.050 s.b. de saldo favorable al rei.

4.^{rt} any.-

En Ponç de Montpahó es quedà totes les rendes per un deute que el rei tenia amb ell per una compra de cavalls.

Altres pagaments

No és estrany trobar en els registres de Cancelleria d'aquesta èpo-

ca alguns altres pagaments a fer sobre les rendes de Tarragona, a més dels ja esmentats.

Així per exemple, en el registre de Cancelleria n.º 67 fol. 116 amb data 7 d'octubre de 1286, s'otorga a Ponç de Montpahó 4 s.b. diaris sobre les rendes de Tarragona.

En el Reg. de Cancelleria n.º 67 fol. 23 data 1 de juny de 1286, el rei va assignar a Ramon Folc de Cardona 4.000 s.b. sobre les rendes de Tarragona. La raó d'aquesta assignació fou que les rendes de Piera, les quals tenia assignades, foren entregades a Poblet. Aquesta assignació no apareix mai.

Segons el reg. de Cancelleria n.º 64 fol. 66 datat 29 d'abril de 1286, els Frares Menors tenien una serie de drets sobre les rendes de Tarragona, Moià, Manresa i Cervera. Tampoc consta mai cap pagament fet a aquesta orde.

En el Reg. de Cancelleria n.º 73 fol. 59, any 1287, el rei assignà al comte d'Urgell 20.000 s.b. sobre les rendes de Tarragona perquè mantingués 20 cavalls armats. En R. d'Anglesola era l'encarregat de fer arribar aquesta donació al noble. El comte d'Urgell no apareix mai en el llibre, però sí en R. d'Anglesola que tenia assignades les rendes de Sedó, Ribera, Montcordés, Pallarols, Pujalt, Montroig, Bellver, Vila-grassa, Camarasa i Montgai.

En el reg. de Cancelleria n.º 73, fol. 62 any 1287, es donen 2.000 s.b. sobre les rendes de Tarragona a Ponç de Ribelles perquè mantingués un cavall armat. Tampoc consta mai Ponç de Ribelles.

En el Reg. de Cancelleria n.º 78 fol. 21 data 14 de desembre de 1288 Arnau çà Bastida, tresorer reial, assignà a en Jaume Fiveller, escriptor reial, 1.600 s.b. sobre les rendes de Tarragona. Igual que en els casos anteriors Jaume de Fiveller no consta mai.

A més d'aquests manaments de pagaments, a cops reials a cops d'algun alt funcionari, no és estrany trobar en els registres de Cancelleria les cartes d'atorgació de pagaments que consten en el llibre de comptes d'en Romeu Gerart. Per exemple:

En el Reg. de Cancelleria n.º 71 fol. 83 v. data 7 d'octubre de 1287, es confirma un deute reial a Ponç de Montpahó per la compra de dos cavalls que el rei entregà a Felip de Sausa. Aquesta referència confirma els pagaments dels anys 1288 i 1289.

En el reg. de Cancelleria n.º 78 fol. 12 data 19 d'agost de 1288, és escrita l'assignació reial feta a Berengueró i Poncet de Montpahó de 3.622 s.b. sobre les rendes de Tarragona. Com ja s'ha vist, els dos germans varen cobrar solament un any i una quantitat inferior: 1821 s.b.

Sumant el total de cada any trobem que els ingressos de les rendes reials pugen 17.430 s.b. i que el saldo favorable al rei, fets tots els pagaments que consten en el registre n.º 966, és de 1.040 s.b. aproximadament.

Es pot dir, doncs, que Tarragona és de les poques poblacions del patrimoni reial que donà un saldo favorable al rei i que, si deixem a part el primer any que té més varietat de despeses, la majoria de pagaments són fets a la mateixa família, la família Montpahó, i en gran part per deute de compra de cavalls.

Però si es miren els pagaments que s'havien ordenat fer segons els registres de Cancelleria, les rendes eren completament insuficient per pagar totes les assignacions i això suposa, vist altres casos similars, que les rendes dels anys posteriors quedaven ja donades, limitant així les possibilitats reials i augmentant els seus deutes.

En conclusió, doncs, es pot dir que malgrat haver un saldo favorable al rei, vist tots els registres de Cancelleria d'aquesta època i comprovats els nous recàrrecs sobre les rendes de Tarragona, dites rendes eren completament insuficients per poder complir totes les assignacions reials.

ELS ESDEVENIMENTS

Les entrades de la batllia de Tarragona resulten gairebé ridícules. Entre els quatre anys sumen 105 s.b. 11 d. Poca cosa es podia fer amb aquesta quantitat. En cap moment s'explica sobre quins drets es cobraven aquests esdeveniments.

Els esdeveniments del primer any pugen 37 s.b. Solament queden al rei 11 s.b. 8 d. ja que la quantitat restant es va sumar a les rendes, que havien resultat insuficients.

Els del segon any pugen 27 sous, que també acabaren junt amb les rendes. Aquest any el saldo fou negatiu: es queda devent al comprador de les rendes 24 s. 3 d.

El tercer any s'invertiren els 21 s. 8 d. en el pagament del deute de l'any anterior (-24 s. 3 d.) que, com es veu, pujava més que no l'entrada.

El quart any queden els esdeveniments íntegres pel rei, 20 s. 3 d.b.

Altres pagaments

Malgrat ser les entrades tan minces, el rei o algun alt funcionari ordenà fer alguns pagaments, com, per exemple, el que es troba en el

registre de Cancelleria n.º 67, fol. 67, data 3 de setembre de 1286, on s'ordena al batlle de Tarragona que pagués les despeses de M. Pérez, malalt a Tarragona; o en el registre de Cancelleria n.º 67 fol. 70 data 7 de setembre de 1286 en què es disposa un ordre semblant: el batlle de Tarragona havia de mantenir a en P. Domingo, malalt a aquesta ciutat.

Cap d'aquestes ordres consta que es complissin.

El batlle

Qui fou el batlle en aquest període?

Durant els dos primers anys fou comanada la batllia a en P. des Corral que, com es recordarà, havia comprat les rendes i era, a més, ciutadà de Tarragona.

Els anys restants fou en G. des Torres qui tingué la batllia. D'aquest batlle no se'n diu res.

En els registres de Cancelleria no s'ha trobat cap document on consti la venda o donació d'aquesta batllia.

Notes de final de llibre relacionades amb Tarragona

La ciutat de Tarragona és nomenada altres vegades en el llibre de comptes d'en Romeu Gerart, encara que d'una manera accidental.

Els folis on es pot trobar alguna referència de Tarragona són els següents:

- Fol. 19 .- El comprador de les rendes de Cambrils de l'any 1286, Guillem Darocha, era ciutadà de Tarragona.
- Fol. 20 .- Berenguer de Pellicer, ciutadà de Tarragona, compra l'any damunt dit les rendes de Santa Maria del Pla.
- Fol. 63v.- Una de les despeses que féu el comprador de les rendes de Cambrils fou pagar unes obres fetes en el castell de Tarragona.
- Fol. 107 .- Les rendes de Cambrils foren venudes l'any 1288 a en Jaume de Palou, ciutadà de Tarragona.
- Fol. 107v.- Aquest mateix any foren venudes les rendes de Valls a en Yucef des Castell, jueu de Tarragona.
- Fol. 139v.- El rei ordenà que es pagués a un carnisser de Tarragona allò que se li devia.
- Fol. 145v.- En els comptes presentats pel comprador de les rendes de Cambrils de l'any 1289 s'especifica una certa quantitat destinada al veguer de Tarragona.
- Fol. 146v.- Les rendes de Valls foren venudes l'any 1289 a Berenguer Pellicer, ciutadà de Tarragona.

- Fol. 147 .- Yucef des Castell, jueu de Tarragona, comprà les rendes de Tamarit en aquest any.
- Fol. 157 .- Ordre reial a en Romeu de Gerart i a Mosse Ravaya d'anar a vendre i al mateix temps passar comptes de les rendes de Tarragona.
- Fol. 158 .- S'ordena enviar avís a possibles compradors de les rendes citant-los en un dia fixe a Tarragona.
- Fol. 159 .- Carta enviada al comte de Pallars, que es trobava a Tarragona, per avisar l'entrada del rei Jaume de Mallorca en terres catalanes.
- Fol. 162v.- Avis enviat a Jaume de Vilafranca, ajudant d'en Romeu Gerart, perquè anunciés el dia de la subhasta de les rendes de Tarragona.
- Fol. 164v.- Despeses gastades per en J. de Vilafranca quan anà a Tarragona a vendre les rendes de la Muntanya de Prades.
- Fol. 165v.- Anada de J. de Vilafranca a Tarragona per aclarir un deute que hom tenia amb el rei.
- Fol. 169v.- Despeses fetes per en J. de Vilafranca quan anà a Tarragona a passar comptes amb el comprador de les rendes.

CONCLUSIONS

Resumint els apartats dalt esmentats podríem dir els següents punts:

- 1.- Les rendes de Tarragona es vengueren els quatre anys que abarca el període.
- 2.- Poca varietat en el valor de les rendes, encara que es podria assenyalar un petit increment entre el 2.^{on} i 3.er any.
- 3.- Deixant a part el primer any on les despeses són més diverses, els restants pagaments foren fets gairebé tots a la família Montpahó, sobretot el quart any.
- 4.- Sumades les rendes i restant els pagaments fets aquests quatre anys veiem que Tarragona donà un saldo favorable al rei, cosa veritablement rara.
- 5.- Si es tenen en compte les cartes de pagaments que es troben en els registres de Cancelleria, les rendes de Tarragona eren insuficients per pagar tots els recàrrecs que tenien. Això significa l'endutament de les rendes dels anys posteriors.
- 6.- El comprador de les rendes fou sempre la mateixa persona: en Ponç des Corral.
- 7.- Els esdeveniments suposen una quantitat gairebé nula.

- 8.- La majoria dels esdeveniments es van invertir en ajudar a disminuir el deute de les rendes.
- 9.- Durant els dos primers anys el batlle fou en Ponç des Corral. Els altres anys restants en G. des Torres.
- 10.- En Romeu Gerart, batlle general de Catalunya, cità en el seu llibre de comptes diverses vegades Tarragona però quasi sempre per qüestions secundàries, com s'ha vist en el capítol anterior.

BIBLIOGRAFIA

- FERRER I MALLOL, M.ª Teresa.- *El patrimoni reial i la seva recuperació dels senyorius jurisdiccionals en els estats catalano-aragonesos a la fi del s. XIV*. Barcelona, Universidad de Barcelona, 1970.
- KLUPFEL, L.- *El règim de la confederació catalano-aragonesa a finals del s. XIII*.» Revista Jurídica de Catalunya vol. XXXV any 1929. Vol XXXVI any 1930.
- LALINDE ABADIA, Jesús.- *La jurisdicció inferior en Catalunya (Corts, veguers, batlles)*. Publicaciones del Museo de Historia de la Ciudad, n.º 14 Barcelona. Ayuntamiento, 1966. 317 pp.
- TINLO SALA, Margarita.- *Cuentas del baile general de Valencia*. Valencia, C.S.I.C., 1979.

